

BRONXIAL ASTMA (БРОНХИАЛЬНАЯ АСТМА) KASALLIGINI DAVOLASHDA ISHLATILADIGAN O`SIMLIKLAR

Muxiddinova Muxlisa Muxiddin qizi

Termiz davlat universiteti tabiiy fanlar fakulteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6981672>

Annotatsiya. Ushbu maqolada astma (ziqnafas) kasalligini davolashda ishlatiladigan o`simliklar haqida ma`lumotlar keltirilgan.

Kalit so`zlar: bronxial astma (бронхильная астма), ziqnafas, Behi (*Cydonia oblonga* Mill.), Anjir (*Ficus carica*), O`rik (*Armeniaca vulgaris*), Bodom (*Prunus dulcis*), Soxta kashtan (*Aesculus hippocastanum*), Bodom (*Prunus dulcis*), Murch (*Piper nigrum*), Chilonjiyda (*Ziziphus* Mill.).

РАСТЕНИЯ, ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ В ЛЕЧЕНИИ БРОНХИАЛЬНОЙ АСТМЫ

Аннотация. Эта статья содержит информацию о растениях, используемых при лечении астмы.

Ключевые слова: бронхильная астма (бронхильная астма), айва, айва (*Cydonia oblonga* Mill.), инжир (*Ficus carica*), абрикос (*Armeniaca vulgaris*), миндаль (*Prunus dulcis*), ложный каштан (*Aesculus hippocastanum*), миндаль (*Prunus dulcis*), Перец черный (*Piper nigrum*), Чилонгджиу (*Ziziphus* Mill.).

PLANTS USED IN THE TREATMENT OF BRONCHIAL ASTHMA

Abstract. This article contains information about plants used in the treatment of asthma.

Keywords: bronchial asthma (bronkhilnaya astma), quince, quince (*Cydonia oblonga* Mill.), fig (*Ficus carica*), apricot (*Armeniaca vulgaris*), almond (*Prunus dulcis*), false chestnut (*Aesculus hippocastanum*), almond (*Prunus dulcis*), Pepper (*Piper nigrum*), Chilongjii (*Ziziphus* Mill.).

KIRISH

Hozirgi kunda astma kasalligining juda ko`p turlari mavjud bo`lib, ularning kelib chiqish sabablari aniqlangan. Va shu kunga qadar tabobatda bu kasalikka qarshi kurashning nisbatan samarali vositalarini ishlab chiqishga alohida e`tibor qaratilmoqda. Ko`pincha yuqori o`pka nafas yo`llari bronxlarning yallig`lanishi natijasida nafas siqishi paydo bo`ladi.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Astma (yunoncha asthma –halloslash, bo`g`ilib qolish) – bronxlar teshigining to`satdan torayib qolishi yoki yurak kasalliklari natijasida tutadigan bo`g`ilish xuruji. Bu kasallikning kelib chiqishiga bir qancha omillar sabab bo`lishi mumkin. Birinchidan, “allergen” deb ataluvchi yot moddalarning organizmga ta`siri natijasida astma kasalligi kelib chiqadi. Bundan tashqari ko`p sigaret chekuvchi kashandalarda ham astma kasalligining paydo bo`lishi ko`p uchrashi aniqlangan. Turli xil chang zarrachalari, gazlarning isi hamda bug`simon zarrachalardan chuqur nafas yo`llariga o`tib, organizmga, ayniqsa nafas yo`llari faoliyatiga salbiy ta`siri ham bu kasallikning kelib chiqishiga sabab bo`lishi mumkin.

Yashab turgan joy, uning havosi- iqlimi uzoq vaqtlar ichida organizmga moslashmaganligi va tabiatining turli xil ta`sirchan vositalari to`g`ri kelmasligidan nafas yo`llari yallig`lanib, o`pkada va boshqa a`zolarida, balg`amga o`xshash xiltlarning yig`ilib nafas yo`llarini berkitib qo`yishi nafas siqilishiga olib keladi.

TADQIQOT NATIJALARI

Kasallikning asosiy belgilari. Bronxial astma kasalligiga chalingan bemorning vaqti-vaqti bilan nafasi siqiladi, havo olishi qiyinlashib, bo`g`iladi. Ko`pincha kasallik kechasi xuruj qiladi, u davomli sur`atda bemorni azoblaydi. Bu kasallikning asosiy belgilari tez-tez nafas olish, xansirash, ter bosib nafas yetishmasligi sababli bezovtalanish, ba`zan esa xuruj o`ta qattiq bo`lganida lablar va tirnoqlarning ko`karishi, yurak urishining tezlashuvida ko`rinadi. Ko`pincha astma xuruj boshlanishidan avval yo`tal, burun va tomoqning qattiq qichishi va achishi, holdan toyish belgilari seziladi. Xuruj mobaynida oz miqdorda oq ko`pik yoki sarg`ish balg`am tushgach, bemor biroz yengil tortadi. Bemor o`ta o`g`ir ahvolga tushib qolmasligi uchun yuqorida aytilgan kasallik alomatlarini sezila boshlashi bilan oq shifo vositalari qo`llanishi zarur.

Astma kasalligini davolashda quyidagi o`simliklarimizdan xalq tabobatida foydalaniladi:

Behi (*Cydonia oblonga* Mill.). Behi qadim zamonlardan beri shifobaxsh meva sifatida ma`lum bo`lgan va uning bir qator ijobiy xususiyatlari haqida turli manbalarda bir qator fikrlar bayon etilgan. Abu Ali ibn Sino tomonidan ham behi astma kasalligini davolashda muvaffaqiyatli qo`llangan. Behi urug`ining bir qoshig`idan tayyorlangan maxsus damlama balg`am ko`chiradi va yengil nafas olishga yaxshi yordam beradi.

Anjir (*Ficus carica*). Abu Ali ibn Sino tavsiyasiga binoan anjir mevasini sut bilan qo`shib qaynatib ichilsa, balg`am ko`chiruvchi va yo`tal qoldiruvchi vosita bo`lib yaxshi ta`sir ko`rsatadi. Anjir mevasi qoqisidan tayyorlangan damlama og`ir yo`talni qoldiruvchi vosita sifatida tavsiya etiladi. Damlamadan ovqatdan oldin kuniga 4-5 mahal bir piyoladan kamida uch kun ichish tavsiya etiladi.

O`rik (*Armeniaca vulgaris*). O`rik mevasi va danagi tarkibida juda ko`p foydali moddalar, darmondorilar, borligi aniqlangan. Undan tashqari karotin moddasi, organik kislotalar, efir moylari, temir, mis, marganets, kalsiy, magniy mikroelementlari juda ko`pligi uning shifobaxshligini oshiradi. O`rik urug`ining damlamasi nafas yo`llarining yallig`lanishida davo sifatida ishlatiladi, o`rik urug`ini quritib hovonchada yanchib, un shaklida yarim choy qoshiq miqdorida 4-5, hattoki 6-8 mahal iste`mol qilish tavsiya etiladi. O`rik turshagini ham muntazam ravishda qaynatib ichib turish, ayniqsa, qish faslida bemorlar uchun foydali hisoblanadi.

Bodom (*Prunus dulcis*). Bodomning ikki turi bor: achchiq bodom va chuchuk bodom. Abu Ali ibn Sino achchiq bodomning urug`i va moyini yo`talda, astmada, o`pka silida, qon tupurishda ishlatgan. Ishlatish uchun achchiq bodom urug`idan moyjuvozda yoki boshqa usul bilan bo`lsada, siqib yog`i olinadi –da, shu yog`idan bir choy qoshiqdan kuniga 3-4 mahal ovqatdan yarim soat oldin ichib turiladi. Moyini olish iloji bo`lmagan chog`da, achchiq bodomning danagini urug`i bilan hovonchada yanchib, maydalab yarim litr qaynab turgan suvga ikki osh qoshiq solib bir necha soat damlab qo`yiladi, shu damlamadan kuniga 3-4 mahal ovqatdan oldin yarim piyolada ichib turiladi.

Soxta kashtan (*Aesculus hippocastanum*). Soxta kashtanning guli, novda po`stlog`i va mevasi yig`ib olinib, quritiladi. Po`stlog`i tarkibida eksulin, fraksin, saponin, yog` va boshqa moddalar bor, gulida butin, pektin moddalar, urug`ida kraxmal, saponin, yog` va boshqa moddalar mavjud. Xalq tabobatida soxtakashtan po`stlog`idan tayyorlangan qaynatma- bronxit, astma va shamollash oqibatida kelib chiqqan bod, ichak kasalliklariga tavsiya etiladi. Po`stloqdan damlama tayyorlash uchun idishga 2 stakan qaynatib sovutilgan suv quyib, ustiga maydalangan po`stloqdan bir choy qoshiq solinadi va 8 soat quyib qo`yiladi. So`ngra dokada suziladi. Damlamadan kuniga 4 mahal chorak stakandan ichiladi.

Murch (*Piper nigrum*). Xalq tabobatida shamollash oqibatida yoʻtalganda, bronxial astmaga chalinganda, koʻkrak ogʻriganda, kasallik boshlanayotganda terlatuvchi va peshob haydovchi sifatida qoʻllanilgan. Abu Ali ibn Sinoning yozishicha, murchda tortish, shimdirish va tozalash quvvati bor. Murch yoʻtalga, koʻkrak ogʻriqlariga foyda qiladi. Agar asal bilan qoʻshib tanglayga surilsa tomoq ogʻrigʻiga foyda qiladi va oʻpkani tozalaydi.

Kunjut (*Sesamum*). Abu Ali ibn Sino kunjut urugʻi bilan moyini teng miqdorda aralashtirib, astma kasalligida oʻn kun mobaynida kuniga uch mahal bir choy qoshiq miqdorida ovqatdan yarim soat oldin ichib turishni tavsiya etgan.

Chilonjiyda (*Ziziphus Mill.*). Chilonjiydaning mevasi tarkibida qandlar, organik kislotalar, koʻp miqdorda C vitamini, oshlovchi moddalar bor. Abu Ali ibn Sino va xalq tabobatchilari chilonjiyda mevasidan tayyorlangan damlamani koʻkrak ogʻriganda, balgʻam koʻchiruvchi. Oʻpka tonusini koʻtaruvchi va boshqa ichak kasalliklarida ishlatgan.

MUHOKAMA

Bundan tashqari astma kasalligini davolashda Qimiz (biya sutidan) dan ham foydalaniladi. Qimiz tarkibida oʻta foydali va son oʻzlashtiriladigan oqsil mavjud, bir litr ot sutida 20 gr gacha oqsil moddasi, 0.5-2.5 foizgacha spirt boʻladi. Qimiz organizmga juda tez singadi, natijada modda almashinuvi yaxshilanadi.

XULOSA

Xulosa oʻrnida shuni aytishimiz mumkinki, nafaqat astma kasalligini davolashda ishlatiladigan oʻsimliklar balki barcha kasalliklarga davo boʻluvchi oʻsimlik turlarini koʻpaytirish, ularni muhofaza qilish lozim.

REFERENCES

1. Shukur Ergashev "Yuz dardga yuz davo". "Abu Ali ibn Sino" nomidagi tibbiyot nashriyoti. Toshkent 2002.
2. Abu Ali ibn Sino. Tib qonunlari. T.Fan. 1982-yil. II kitob.
3. Xolmatov X. X., Habibova Z.X. Oʻzbekistonning shifobaxsh oʻsimliklari, T., Meditsina, 1976
4. Xaydarov Q.X., Xojimatov Q.X. Oʻzbekistonning oʻsimliklari. T., Meditsina 1976.
5. Xaydarov Q.X., Pulatova T.P, Jurayev I. Toshkent viloyatining dorivor oʻsimliklari. T., Meditsina, 1980.
6. Turdalievich T. A., Gulyam Y. Morphological features of pedolytical soils in Central Ferghana //European science review. – 2016. – №. 5-6. – C. 14-15.
7. Valijanovich M. O. et al. Biogeochemistry Properties of Calcisols and Capparis Spinosa L //Annals of the Romanian Society for Cell Biology. – 2021. – C. 3227-3235.
8. Turdaliev, A., Yuldashev, G., Askarov, K., & Abakumov, E. (2021). Chemical and biogeochemical features of desert soils of the central Fergana. Agriculture, 67(1), 16-28.